

Охорона праці в галузі

Змістовий модуль № 4.
«Пожежна безпека галузевих об'єктів»

Тема № 8.
**«Основні заходи пожежної профілактики на
об'єктах господарювання»**

Конспект лекції

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Охорона праці в галузі

Змістовий модуль № 4.
«Пожежна безпека галузевих об'єктів»

Тема № 8.
**«Основні заходи пожежної профілактики на
об'єктах господарювання»**

Конспект лекції

Миколаїв
2024

УДК 614.84
О-92

Рекомендовано до друку рішенням методичної комісії інженерно-енергетичного факультету Миколаївського національного аграрного університету від 26 березня 2024 року, протокол № 7

Укладач:

В.М. Курепін - кандидат економічних наук, доцент кафедри методики професійного навчання, Миколаївський національний аграрний університет

Рецензенти:

С.А. Ушкац - кандидат фізико-математичних наук. в.о. доцента, кафедри екології та природних технологій Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова.

В. С. Іваненко - головний спеціаліст відділу планування та координації лій у надзвичайних ситуаціях Управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення Миколаївської міської ради.

© Миколаївський національний
аграрний університет, 2024
© Курепін В.М. , 2024

Основні заходи пожежної профілактики на об'єктах господарювання

Лекція № 8

Питання № 1. Організаційні заходи щодо забезпечення пожежної безпеки

Будь яка пожежа це не тільки надзвичайна ситуація, це трагедія. Щорічно в Україні реєструється майже 100 тисяч пожеж, збитки складають понад 12 мільярдів гривень, кожного дня безповоротно руйнується понад 60 будівель та споруд, щорічно на пожежах гине понад 1700 осіб.

Стає закономірне питання - невже у 21 столітті не можливо цього уникнути? Адже алгоритм проведення пожежно-профілактичної роботи в нашій країні існує не одне тисячоліття - порядок запровадження запобіжних протипожежних заходів ми можемо знайти навіть у літописах часів Київської Русі. Так, чому продовжується до цього часу ця негативна тенденція - гинуть люди та щоденно втрачається народне надбання.

Як показують дослідження, справа не в законах і нормативах, а саме у вчинках та діях, і головне у тому, що більша частина сучасних керівників нездатні усвідомити, що гонитва виключно за чистим прибутком обов'язково призведе до трагедії, у тому числі і до втрати посади або бізнесу.

За основними економічними законами розвиток будь-якого підприємства повинен передбачати застосування цілої низки обов'язкових витрат:

- на забезпечення життєдіяльності системи управління;
- підготовку та перепідготовку персоналу;
- переоснащення та удосконалення обладнання;
- проведення технічного обслуговування технологічних систем;
- впровадження заходів з охорони праці, пожежної безпеки тощо.

І це аксіома, без цих витрат підприємство працювати не буде. Тому, за умови ефективного вирішення виробничих та соціально-економічних проблем на підприємстві, завжди стоятимуть завдання щодо зниження пожежних ризиків до мінімуму, забезпечуючи цим загальну пожежну безпеку того чи іншого суб'єкта господарювання.

Пожежна безпека входить у комплекс заходів з охорони праці. Основним нормативно-правовим актом з питань пожежної безпеки є НАПБ А.01.001-2014 «Правила пожежної безпеки в Україні», наказ № 1417 МВС України від 30.12. 2014 року.

Правила встановлюють загальні вимоги з пожежної безпеки до будівель, споруд різного призначення та прилеглих до них територій, іншого нерухомого майна, обладнання, устаткування, що експлуатуються, будівельних майданчиків, а також під час проведення робіт з будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту, технічного переоснащення будівель та споруд.

Зафіксовані на законодавчому рівні вимоги пожежної безпеки зобов'язані виконувати, незалежно від розміру статутного капіталу, обороту, кількості співробітників, форми власності, сфери роботи та інших аспектів, будь-які суб'єкти, що ведуть свою господарську діяльність на українській території. Ці Правила є обов'язковими для виконання органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Пожежна безпека забезпечується шляхом проведення організаційних заходів та технічних засобів, спрямованих на запобігання пожежам, забезпечення безпеки людей, зниження можливих майнових втрат і зменшення негативних екологічних наслідків у разі їх виникнення, створення умов для успішного гасіння пожеж.

Досягненню цих цілей повинні сприяти законодавче врегулювання відповідних правовідносин та позитивні економічні й фінансові фактори.

Згідно з пунктом № 3 розділу № I Правил пожежної безпеки в Україні центральні органи виконавчої влади з урахуванням специфічних умов та особливостей щодо забезпечення пожежної безпеки об'єктів, віднесених до їх сфери управління, за необхідності можуть видавати галузеві правила пожежної безпеки. Проекти таких галузевих правил погоджуються ДСНС України.

Важливим законодавчим документом у сфері пожежної безпеки є Кодекс цивільного захисту України (Кодекс), який регламентує відносини, пов'язані із захистом від пожеж, визначає повноваження органів державної влади, місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання.

Згідно Кодексом цивільного захисту України уживаються важливі для забезпечення безпеки, здоров'я та життя працівників терміни в таких значеннях:

- *пожежа* - неконтрольований процес знищення або пошкодження вогнем майна, під час якого виникають чинники, небезпечні для істот та навколишнього природного середовища;

- *пожежна безпека* - відсутність неприпустимого ризику виникнення і розвитку пожеж та пов'язаної з ними можливості завдання шкоди живим істотам, матеріальним цінностям і довкіллю;

- *пожежна охорона* - вид діяльності, який полягає у запобіганні виникненню пожеж і захисті життя та здоров'я населення, матеріальних цінностей, навколишнього природного середовища від впливу небезпечних чинників пожежі;

- *засоби протипожежного захисту* - технічні засоби, призначені для запобігання, виявлення, локалізації та ліквідації пожеж, захисту людей, матеріальних цінностей та довкілля від впливу небезпечних факторів пожежі.

Інші терміни вживаються у значенні, наведеному в Кодексі законів про працю України, НАПБ А.01.001-2014 «Правила

пожежної безпеки в Україні», Кримінальному процесуальному кодексі України, Законі України «Про охорону праці».

Відповідно до статті № 55 Кодексу обов'язок із забезпечення пожежної безпеки покладається:

- на власників та керівників суб'єктів господарювання;
- на органи архітектури, замовників, забудовників, проектні та будівельні організації під час проєктування та забудови населених пунктів, будівництва будівель і споруд;
- в жилих приміщеннях державного, комунального, громадського житлового фонду, фонду житлово-будівельних кооперативів – на квартиронаймачів і власників квартир;
- в жилих приміщеннях приватного житлового фонду та інших спорудах, приватних житлових будинках садибного типу, дачних і садових будинках з господарськими спорудами та будівлями – на їх власників або наймачів, якщо це обумовлено договором найму.

Діяльність із забезпечення пожежної безпеки є складовою виробничої та іншої діяльності посадових осіб і працівників підприємств та об'єктів (стаття № 55 Кодексу цивільного захисту України, ППБУ п. 2.1).

Кодексом цивільного захисту України врегульовано питання щодо:

- початку роботи новоутворених підприємств та використання суб'єктом господарювання об'єктів нерухомості;
- визначення видів пожежної охорони та встановлення завдань охоронним службам;
- державного нагляду у сфері пожежної безпеки;
- підстав для зупинення роботи підприємств, об'єктів, діляниць, механізмів, устаткування, транспортних засобів тощо;
- визначення повноважень центрального органу виконавчої влади, який здійснює нагляд у сфері пожежної безпеки, в тому числі і порядок видачі ним приписів, постанов і розпоряджень.

У статті № 20 Кодексу цивільного захисту визначено, що належить до завдань і обов'язків суб'єктів господарювання у

сфері цивільного захисту. Зокрема, забезпечення пожежної безпеки на підприємстві передбачає здійснення таких заходів:

- проведення оцінки ризиків виникнення надзвичайних ситуацій та забезпечення виконання заходів у сфері цивільного захисту;

- навчання працівників правилам пожежної безпеки;

- проведення об'єктових тренувань і навчань;

- здійснення за власні кошти заходів цивільного захисту;

- створення і використання матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

- розроблення заходів щодо забезпечення пожежної безпеки, впровадження досягнень науки, позитивного досвіду;

- забезпечення виконання вимог законодавства у сфері пожежної безпеки, виконання вимог відповідних приписів, постанов та розпоряджень центрального органу виконавчої влади;

- утримання у справному стані засобів цивільного та протипожежного захисту, недопущення їх використання не за призначенням;

- здійснення заходів щодо впровадження автоматичних засобів виявлення та гасіння пожеж;

- розроблення і затвердження інструкцій та видання наказів з питань пожежної безпеки, здійснення постійного контролю за їх виконанням.

До організаційних заходів, спрямованих на забезпечення пожежної безпеки на підприємстві відносять:

- створення умов для безпечної праці;

- мінімізації ризику виникнення пожеж;

- забезпечення технічними засобами забігання виникнення та гасіння пожеж, а також мінімізації їх наслідків;

- контроль дотримання протипожежних вимог і норм законодавства;

- розробка і впровадження регламентів по гасінню пожеж, евакуації та порятунку з місць пожежі й задимлення людей і майна (матеріальних цінностей);

- проведення інструктажів і навчання з питань пожежної безпеки посадових осіб та працівників зайнятих на роботах з підвищеною пожежною небезпекою.

Якщо підприємство проводить виробничу діяльність на площах орендованих у іншої юридичної особи, то сторони повинні в письмовій формі домовитись про те, хто з них і на яких умовах здійснює ці роботи.

Сьогодні державна політика в галузі забезпечення пожежної безпеки базується на принципах пріоритету життя і здоров'я працівників, повної відповідальності роботодавця за створення належних, безпечних і здорових умов праці.

Питання створення безпечних умов праці, профілактики виникнення пожеж на виробництві були, є і повинні залишатися одними з найважливіших та актуальних на будь-якому підприємстві, незалежно від форми власності, його розмірів та кількості працівників.

Виконання правил пожежної безпеки є обов'язковими для всіх посадових осіб та працівників підприємств, незалежно від виду їх діяльності та форм власності.

Забезпечення пожежної безпеки на підприємствах покладається на їх керівників. Вони повинні здійснити комплекс обов'язкових організаційних заходів, згідно «Правил пожежної безпеки в Україні», а саме:

1. Визначити обов'язки посадових осіб щодо забезпечення пожежної безпеки.

2. Призначити відповідальних за пожежну безпеку окремих будівель, споруд, приміщень, діляниць, технологічного та інженерного устаткування, за утримання і експлуатацію технічних засобів протипожежного захисту.

3. Організувати та провести навчання з питань пожежної безпеки (проходження посадовими особами навчання й перевірки знань з питань пожежної безпеки, а також проведення з працівниками протипожежних інструктажів та занять з пожежно-технічного мінімуму з призначенням відповідальних за їх проведення).

4. Встановити відповідний протипожежний режим.

5. Підготувати й затвердити загальнооб'єктову інструкцію про заходи пожежної безпеки й відповідні інструкції для кожного приміщення об'єкта, а також ознайомити з інструкціями всіх працівників.

6. Скласти плани (схеми) евакуації людей у разі пожежі.

7. Затвердити порядок (систему) сповіщення людей про пожежу, ознайомити з ним усіх працівників.

8. Розробити інструкцію для працівників охорони в якій визначити їх обов'язки щодо контролю за додержанням протипожежного режиму, огляду території і приміщень, порядок дій в разі виявлення пожежі, спрацювання систем протипожежного захисту, а також указати, хто з посадових осіб об'єкта має бути викликаний у нічний час у разі пожежі (працівники охорони повинні мати список посадових осіб об'єкта із зазначенням їх місць проживання, службових, домашніх (мобільних) телефонів).

9. Визначити категорії будівель і приміщень за вибухопожежною та пожежною небезпекою відповідно до вимог чинних нормативних документів, а також визначити класи зон за «Правилами будови електроустановок».

10. Встановити на території об'єкта, у будинках, спорудах, приміщеннях відповідні знаки пожежної безпеки, таблички із зазначенням номера телефону для виклику пожежно-рятувальних підрозділів (кількість, а також місця встановлення знаків пожежної безпеки повинні відповідати ДСТУ ISO 6309:2007 «Протипожежний захист. Знаки безпеки. Форма та колір»).

Посадові особи до початку виконання своїх обов'язків і періодично (один раз на три роки) проходять навчання та перевірку знань з пожежної безпеки.

У статті № 40 Кодексу цивільного захисту України та пункту № 16 Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 року № 444 встановлено,

що навчання працюючого населення діям у надзвичайних ситуаціях є обов'язковим і здійснюється в робочий час за рахунок коштів роботодавця за відповідними програмами.

Порядком затвердження програм навчання та інструктажів з питань пожежної безпеки, організації та контролю за їх виконанням, затвердженим наказом МВС від 05.12.2019 № 1021 (Порядок № 1021), передбачено, що особи, яких приймають на роботу, пов'язану з підвищеною пожежною небезпекою, повинні попередньо пройти спеціальне навчання (пожежно-технічний мінімум).

Йдеться про осіб, які здійснюють роботи в приміщеннях, будинках та зовнішніх установках з категорією щодо вибухопожежної, пожежної небезпеки А, Б, В та у вибухонебезпечних та пожежонебезпечних зонах або здійснюють електро-, газозварювальні роботи та роботи з відкритим вогнем, а також інших працівників, діяльність яких потребує додаткових знань з питань пожежної безпеки та навичок на випадок виникнення пожежі.

Таке навчання передбачає поглиблене вивчення специфіки пожежонебезпечних робіт під час застосування обладнання і матеріалів, що використовують на робочому місці, з практичним відпрацюванням навичок їх використання.

Спеціальне навчання здійснюють суб'єкти, які навчають, відповідно за програмами навчання посадових осіб з питань пожежної безпеки та за програмами спеціального навчання (пожежно-технічний мінімум).

Особи під час прийняття на роботу та працівники щороку за місцем роботи проходять інструктажі. Інструктажі проводять посадові особи, що пройшли у суб'єктів, які навчають, відповідне навчання і спеціальну підготовку та мають Посвідчення.

Приступати до роботи особам, які не пройшли навчання, протипожежного інструктажу і перевірки знань з питань пожежної безпеки, забороняється.

З метою проведення заходів із запобігання виникненню пожеж та організації їх гасіння на підприємствах створюється добровільна пожежна охорона, для забезпечення функціонування якої утворюються пожежно-рятувальні підрозділи. Порядок функціонування добровільної пожежної охорони затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 2013 року № 564.

Основними напрямками забезпечення пожежної безпеки є усунення умов виникнення пожежі та мінімізація її наслідків.

Питання № 2. Протипожежний режим на підприємстві

Кодекс цивільного захисту України (глава № 13) та Правила пожежної безпеки в Україні (наказ МВС від 30.12.2014 № 1417), вимагають від керівництва підприємств реалізацію низки заходів, призначених для запобігання виникненню пожеж у приміщеннях, спорудах, об'єктах підприємств - забезпечення протипожежного режиму.

Перш за все, протипожежний режим підприємства слід розуміти як комплекс заходів, які повинні бути реалізовані підприємством для забезпечення нормального протипожежного стану підприємства.

Нормативне визначення цього поняття наявне в ДСТУ 2272:2006 «Пожежна безпека. Терміни та визначення основних понять», згідно з яким *протипожежний режим - це комплекс установлених норм поведінки людей, правил виконання робіт та експлуатування об'єкта, спрямованих на забезпечення пожежної безпеки.*

Протипожежний режим включає:

- порядок утримання шляхів евакуації;
- визначення спеціальних місць для куріння;
- порядок застосування відкритого вогню;
- порядок використання побутових нагрівальних приладів;
- порядок проведення тимчасових пожежонебезпечних робіт;
- правила проїзду та стоянки транспортних засобів;

- місця для зберігання і допустиму кількість сировини, напівфабрикатів та готової продукції, що можуть одночасно знаходитися у приміщеннях і на території;

- порядок прибирання горючого пилу й відходів, зберігання промасленого спецодягу та ганчір'я, очищення елементів вентиляційних систем від горючих відкладень;

- порядок відключення від мережі електроживлення обладнання та вентиляційних систем у разі пожежі;

- порядок огляду й зачинення приміщень після закінчення роботи;

- порядок проходження посадовими особами навчання й перевірки знань з питань пожежної безпеки, проведення з працівниками протипожежних інструктажів та занять з пожежно-технічного мінімуму з призначенням відповідальних за їх проведення;

- порядок організації експлуатації і обслуговування наявних засобів протипожежного захисту;

- порядок проведення планово-попереджувальних ремонтів та оглядів електроустановок, опалювального, вентиляційного, технологічного та іншого інженерного обладнання;

- порядок збирання членів пожежно-рятувального підрозділу добровільної пожежної охорони та посадових осіб, відповідальних за пожежну безпеку, у разі виникнення пожежі, виклику вночі, у вихідні й святкові дні;

- порядок дій у разі виникнення пожежі: порядок і способи оповіщення людей, виклику пожежно-рятувальних підрозділів, зупинки технологічного устаткування, вимкнення ліфтів, підйомників, вентиляційних установок, електроспоживачів, застосування засобів пожежогасіння;

- послідовність евакуації людей та матеріальних цінностей з урахуванням дотримання правил безпеки.

Керівник підприємства видає спеціальні накази, розпорядження, затверджує положення, правила, інструкції, порядки та інші документи, у яких врегулюються всі питання,

які входять до обсягу заходів протипожежного режиму підприємства.

Важливою складовою протипожежного режиму на будь-якому підприємстві є розробка і впровадження порядку дій при виникненні (виявленні) пожежі. Має бути розроблений та вивішений на видному місці план евакуації на випадок пожежі. При розробленні інструкцій дій у разі виникнення (виявлення) пожежі необхідно використовувати розділ VIII Правил пожежної безпеки в Україні.

Заходи протипожежного режиму, як правило, не вимагають значних матеріальних затрат, їх виконання залежить в основному від адміністрації підприємства та можуть бути самостійно виконані як адміністрацією, так і обслуговуючим персоналом будь-якого структурного підрозділу підприємства.

Питання № 3. Інструкції про заходи пожежної безпеки

Основними напрямками забезпечення пожежної безпеки є усунення умов виникнення пожежі та мінімізація її наслідків. Для того, щоб уникнути пожежі, працюючий персонал об'єкта господарювання повинен користатися інструкціями з пожежної безпеки, розробленими для різних приміщень та об'єкта в цілому.

Кодекс цивільного захисту України (стаття № 20) та НАПБ А.01.001-2014 «Правила пожежної безпеки в Україні» (наказ № 1417 МВС України від 30.12. 2014 року) (розділ II) зобов'язує суб'єктів господарювання розробляти і затверджувати інструкції з питань пожежної безпеки. Такі інструкції повинні розроблятися з урахуванням вимог Правил пожежної безпеки України та вимог загальнодержавних, міжгалузевих і галузевих нормативних актів з питань пожежної безпеки.

Інструкції мають розроблятися як загальнообов'язкові для підприємств, так і для окремих структурних підрозділів, окремих технологічних операцій, машин і обладнання. На об'єктах де існує потенційна загроза виникнення пожежі, для

встановлення належного протипожежного режиму, мають бути розроблені відповідні інструкції про заходи пожежної безпеки.

Розробку інструкцій здійснюють після детального аналізу пожежної небезпеки підприємства, ділянки чи технологічного процесу на підставі нормативно-технічної документації та правил пожежної безпеки. При розробці інструкцій має враховуватися специфіка пожежної небезпеки технологічних процесів, виробничого обладнання, категорія приміщень, будівель і зовнішніх установок тощо.

Вони вивіщуються на робочих місцях. Інструкції про заходи пожежної безпеки мають вивчатися під час проведення протипожежних інструктажів, проходження навчання за програмою пожежно-технічного мінімуму, в системі виробничого навчання.

В інструкціях про заходи пожежної безпеки повинні вказуватися:

- категорія приміщення з вибухопожежної та пожежної небезпеки (для виробничих, складських приміщень та лабораторій);
- вимоги щодо утримання евакуаційних шляхів та виходів;
- спеціальні місця для куріння та вимоги до них;
- порядок утримання приміщень, робочих місць;
- порядок зберігання та застосування легкозаймистих рідин, горючих рідин (ЛЗР, ГР), пожежовибухонебезпечних речовин і матеріалів;
- порядок прибирання робочих місць, збирання, зберігання та видалення горючих відходів, промасленого ганчір'я;
- порядок утримання та зберігання спецодягу;
- місця, порядок та норми одночасного зберігання в приміщенні сировини, напівфабрикатів та готової продукції;
- порядок проведення зварювальних та інших вогневих робіт;
- порядок огляду, вимкнення електроустановок, приведення в пожежобезпечний стан приміщень та робочих місць, закриття приміщень після закінчення роботи;

- заходи пожежної безпеки при роботі на технологічних установках та апаратах, які мають підвищену пожежну небезпеку;

- граничні показання контрольно-вимірювальних приладів, відхилення від яких можуть викликати пожежу або вибух;

- обов'язки та дії працівників у разі виникнення пожежі;

- інші важливі для встановлення протипожежного режиму вимоги.

Інструкції про заходи пожежної безпеки на підприємстві є нормативними актами підприємства з питань пожежної безпеки. Керівник (власник), посадова особа того чи іншого підрозділу несе відповідальність за організацію своєчасної розробки та забезпечення всіх працівників необхідними інструкціями.

Розробка інструкцій про заходи пожежної безпеки на підприємстві. Керівник (власник) підприємства до розроблення проекту інструкції залучає спеціалістів служби охорони праці підприємства, кваліфікованих спеціалістів підприємства, представників добровільної пожежної охорони (за наявності), інших фахівці підрозділів та служб підприємства, до компетенції яких належить цей нормативний акт. У разі необхідності на договірній основі можуть залучатися до опрацювання проекту інструкції фахівці сторонніх організацій.

Перед опрацюванням проекту нормативного акта проводиться підготовча робота:

- збирання необхідних матеріалів;

- вивчення чинних типових документів з питань, що розглядаються;

- аналіз раніше виданих нормативних актів підприємства, які стосуються пожежної безпеки тощо.

Особа, яка опрацьовує проект нормативного акта, за участю відповідних спеціалістів складає план опрацювання, який затверджується керівником (власником) підприємства.

Структура, побудова, оформлення та викладення нормативного акта мають відповідати вимогам чинних

документів, які регламентують ці питання. Якщо при доопрацюванні проєкту інструкції виникає необхідність перегляду, зміни або скасування пов'язаних з ним інших нормативних документів підприємства, то одночасно готуються обґрунтовані пропозиції щодо перегляду, зміни або скасування цих документів.

Проєкт інструкції підлягає узгодженню з добровільною пожежною охороною (у разі її наявності), а також з іншими зацікавленими службами, підрозділами та посадовими особами підприємства (розробником може бути визначена необхідність узгодження інструкції з територіальним підрозділом Державної служби з надзвичайних ситуацій України).

Керівник (власник) має забезпечувати періодичну перевірку інструкцій, своєчасне внесення змін або опрацювання нової інструкції у зв'язку зі змінами в організації виробництва, впровадженням нових технологічних процесів, введенням у дію нових загальнодержавних, міжгалузевих і галузевих нормативних актів з питань пожежної безпеки.

Затвердження нових та скасування інструкцій, що втратили чинність, здійснюється керівником (власником) підприємства або особою, яка очолює той чи інший підрозділ (наказ).

Реєстрація інструкцій на підприємствах здійснюється у журналі реєстрації інструкцій про заходи пожежної безпеки.

У тексті інструкцій не дозволяється:

- вживати скорочення слів, крім тих, що встановлені чинними нормативними документами, довільні словосполучення, а також вживати звороти розмовної мови;

- використовувати для визначення одного й того ж поняття різні науково-технічні терміни, близькі за змістом, а також іншомовні слова та терміни за наявності рівнозначних слів і термінів в українській мові;

В інструкціях допускається скорочення словосполучень за умови повного відтворення цього словосполучення при першому згадуванні у тексті із зазначенням у дужках відповідного скорочення чи абревіатури. Для наочності окремі вимоги

інструкцій можуть бути ілюстровані графічним матеріалом (рисунками, схемами тощо).

Інструкції про заходи пожежної безпеки мають вивчатися під час проведення протипожежних інструктажів, проходження навчання за програмою пожежно-технічного мінімуму, а також в системі виробничого навчання і вивішуватися на видимих місцях.

Види інструкцій про заходи пожежної безпеки підприємства. Інструкції про заходи пожежної безпеки поділяються на такі види:

1. Загальнооб'єктова інструкція про заходи пожежної безпеки на підприємстві.
2. Інструкції для службових приміщень, окремих цехів, виробничих дільниць, лабораторій, тощо.
3. Інструкції про проведення пожежонебезпечних видів робіт, експлуатацію технологічних установок, обладнання тощо.
4. Інструкції для працівників охорони (вартових, охоронців, вахтерів, сторожів тощо).
5. Спеціальні інструкції щодо дій у разі пожежі.

Загальнооб'єктова інструкція про заходи пожежної безпеки на підприємстві. Розробляється відповідно до вимог Кодексу цивільного захисту України та Правила пожежної безпеки в Україні (наказ МВС України від 30.12.2014 № 1417). Документ поширюється на територію, будинки, будівлі, споруди, виробничі, службові, складські, допоміжні приміщення підприємства, а також встановлює основні вимоги до забезпечення пожежної безпеки всіма працівниками.

У загальнооб'єктовій інструкції відображаються основні положення з питань пожежної безпеки, у тому числі:

- порядок утримання території, будівель, приміщень, споруд, протипожежних розривів, під'їздів до будівель, споруд, вододжерел;
- вимоги щодо утримання шляхів евакуації;
- правила проїзду та стоянки транспортних засобів;

- місця зберігання (на території) та допустиму кількість розташування там сировини, напівфабрикатів та готової продукції;
- допустимість (місця) паління;
- порядок використання відкритого вогню, проведення вогневих та інших пожежонебезпечних робіт;
- порядок збирання, зберігання та видалення горючих відходів виробництва;
- утримання та зберігання спецодягу;
- основні заходи щодо забезпечення пожежної безпеки технологічних процесів;
- вимоги щодо зберігання пожежовибухонебезпечних речовин та матеріалів;
- правила утримання технічних засобів протипожежного захисту, у тому числі автоматичних установок та первинних засобів пожежогасіння;
- порядок огляду, приведення в пожежобезпечний стан і закриття приміщень після закінчення роботи;
- особливості утримання електроустановок, вентиляційного та іншого інженерного обладнання, застосування опалювальних та інших нагрівальних приладів;
- обов'язки та дії працівників у разі пожежі із зазначенням: порядку (системи) оповіщення людей про пожежу та виклику пожежної охорони; порядку евакуації людей та матеріальних цінностей; правил застосування засобів пожежогасіння та установок пожежної автоматики; порядку аварійного вимкнення електрообладнання, вентиляції, зупинення роботи технологічного обладнання тощо.

Інструкції для службових приміщень, окремих цехів, виробничих дільниць, лабораторій. Розробляються відповідно до вимог Кодексу цивільного захисту України та Правила пожежної безпеки в Україні (наказ МВС України від 30.12.2014 № 1417). Поширюються на територію, будинки, будівлі, споруди, виробничі, службові, складські, допоміжні приміщення структурного підрозділу підприємства, а також встановлює

основні вимоги до забезпечення пожежної безпеки всіма працівниками відповідних підрозділів підприємства.

В інструкціях для службових приміщень, окремих цехів, виробничих дільниць, лабораторій вказується:

- категорія приміщення з вибухопожежної та пожежної небезпеки з урахуванням ДСТУ Б В.1.1-36:2016 «Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою» (для виробничих, складських приміщень, лабораторій тощо);

- вимоги щодо утримання евакуаційних шляхів та виходів;

- місця для паління та вимоги до них;

- правила утримання приміщень, робочих місць, зберігання та застосування легкозаймистих і горючих речовин, пожежо- і вибухонебезпечних речовин і матеріалів;

- порядок прибирання робочих місць, збирання, зберігання та видалення горючих відходів, промасленого шмаття;

- утримання та зберігання спецодягу;

- місця, порядок та норми одночасного зберігання в приміщенні сировини, напівфабрикатів та готової продукції;

- умови проведення зварювальних та інших вогневих робіт;

- порядок огляду, вимкнення електроустановок, приведення в пожежобезпечний стан приміщень та робочих місць, закриття приміщень після закінчення роботи;

- заходи пожежної безпеки при роботі на технологічних установках та апаратах, які мають підвищену пожежну небезпеку;

- граничні показання контрольно-вимірювальних приладів (манометрів, термометрів тощо), відхилення від яких можуть викликати пожежу або вибух;

- обов'язки та дії працівників у разі виникнення пожежі: порядок і способи оповіщення людей, виклику пожежної охорони, зупинки технологічного устаткування, вимкнення ліфтів, підйомників, вентиляційних установок, електроспоживачів, застосування засобів пожежогасіння;

послідовність евакуації людей та матеріальних цінностей з урахуванням дотримання техніки безпеки.

Інструкції про проведення пожежонебезпечних видів робіт, експлуатацію технологічних установок, обладнання. В інструкціях щодо проведення пожежонебезпечних видів робіт необхідно відображати специфічні протипожежні заходи для даного виду робіт з урахуванням вимог розділів 5-8 Правил пожежної безпеки в Україні.

Інструкції для працівників охорони (вартових, охоронців, вахтерів, сторожів тощо). Інструкція про заходи пожежної безпеки для працівників охорони встановлює вимоги до пожежної безпеки об'єкта, який охороняється, порядок дій у разі пожежі та є обов'язковою для вивчення і виконання охоронниками.

У інструкції для працівників охорони (вартових, охоронців, вахтерів, сторожів тощо) відображаються:

- обов'язки щодо контролю за додержанням протипожежного режиму, огляду територій та приміщень;
- порядок дій при спрацюванні засобів пожежної сигналізації та автоматичного пожежогасіння (за їх наявності);
- порядок застосування та прийоми гасіння первинними засобами пожежогасіння;
- порядок повідомлення Державної пожежної охорони та адміністрації підприємства відповідно до списку посадових осіб, які мають викликатися в нічний час у разі пожежі (в списку повинні зазначатися домашні адреси, службові та домашні телефони);
- порядок виклику та взаємодії з аварійними службами міста, району, а саме: електротехнічною, сантехнічною, матеріально-технічною, транспортною службами (за їх наявності);
- порядок проведення евакуації людей та матеріальних цінностей (в окремих випадках з урахуванням вимог іншої спеціальної інструкції);

- порядок зустрічі та надання допомоги підрозділам пожежної охорони (штабу пожежогасіння).

Сеціальні інструкції щодо дій у разі пожежі. В інструкціях необхідно відображати обов'язки та дії працівників у разі виникнення пожежі, а саме:

- порядок і способи оповіщення людей про пожежу та виклику пожежної охорони;
- порядок аварійного вимкнення електрообладнання, вентиляції, зупинення роботи технологічного обладнання тощо;
- порядок евакуації людей та матеріальних цінностей з урахуванням дотримання техніки безпеки;
- правила застосування первинних засобів пожежогасіння та установок пожежної автоматики;
- порядок взаємодії з підрозділами пожежної охорони (за необхідності).

Питання № 4. Плани евакуації людей на випадок пожежі

До головних завдань і обов'язків керівника (власника) підприємства належить забезпечення виконання вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки, організація та здійснення під час виникнення пожежі (надзвичайних ситуацій) евакуаційних заходів щодо працівників, відвідувачів та майна суб'єкта господарювання.

Згідно пункту № 5 розділу II НАПБ А.01.001-2014 Правила пожежної безпеки в Україні на об'єктах з постійним або тимчасовим перебуванням на них 100 і більше осіб або таких, що мають хоча б одне окреме приміщення із одночасним перебуванням 50 і більше осіб (об'єкти з масовим перебуванням людей), у будинках та спорудах (крім житлових будинків), котрі мають два поверхи і більше, у разі одночасного перебування на поверсі більше 25 осіб, а для одноповерхових - більше 50 осіб, мають бути розроблені і вивішені на видимих місцях плани (схеми) евакуації людей на випадок пожежі.

Рис. 1

У яких випадках розробляють і вивішують на видимих місцях плани (схеми) евакуації людей на випадок пожежі**

На об'єктах з масовим перебуванням людей на доповнення до схематичного плану евакуації повинна бути розроблена та затверджена керівником інструкція, що визначає дії персоналу щодо забезпечення безпечної та швидкої евакуації людей, за якою не рідше одного разу на півроку мають проводитися практичні тренування всіх задіяних працівників. Для об'єктів, у яких передбачається перебування людей уночі, інструкції повинні передбачати також дії у нічний час.

Згідно Кодексом цивільного захисту України уживаються важливі для забезпечення безпеки, здоров'я та життя працівників терміни в таких значеннях:

- *евакуація* - організоване виведення чи вивезення із зони надзвичайної ситуації або зони можливого ураження населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю, а також матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення;

- *оповіщення* - доведення сигналів і повідомлень органів управління цивільного захисту про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій, аварій, катастроф, епідемій, пожеж тощо до центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та населення;

- *система оповіщення* - комплекс організаційно-технічних заходів, апаратури і технічних засобів оповіщення, апаратури, засобів та каналів зв'язку, призначених для своєчасного доведення сигналів та інформації про виникнення надзвичайних ситуацій до центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та населення.

Інші терміни вживаються у значенні, наведеному в Кодексі законів про працю України, НАПБ А.01.001-2014 «Правила пожежної безпеки в Україні», Кримінальному процесуальному кодексі України, Законі України «Про охорону праці», ДСТУ 2272-2006 «Пожежна безпека. Терміни та визначення основних понять» інших нормативно-правових актах України.

Згідно з ДСТУ 2272-2006 «Пожежна безпека. Терміни та визначення основних понять» *План евакуації під час пожежі* - документ, у якому вказано евакуаційні шляхи і виходи, визначено правила поведінки людей, а також порядок і послідовність дій обслуговуючого персоналу на об'єкті в разі виникнення пожежі

Згідно ДСТУ 2272-2006 «Пожежна безпека. Терміни та визначення основних понять» *уживаються важливі для забезпечення безпеки, здоров'я та життя працівників терміни в таких значеннях:*

- *евакуація людей під час пожежі* - вимушене переміщення людей із зони можливого впливу небезпечних чинників пожежі;

- *система керування евакуацією* - сукупність засобів та організаційних заходів, призначених для оповіщення про виникнення пожежі та подавання сигналів керування евакуюванням;

- *шлях евакуації* - шлях до евакуювального виходу з будь-якої точки приміщення, будівлі або споруди;

- *евакуаційний вихід* - вихід із будівлі або споруди безпосередньо назовні, а також вихід із приміщення до коридору чи сходової клітки безпосередньо або через суміжне приміщення.

Евакуація людей на випадок пожежі повинна передбачатися по шляхах евакуації через евакуаційні виходи. Для визначення основних та запасних маршрутів евакуації, їхнього графічного відображення з метою візуального сприйняття та запам'ятовування персоналом і відвідувачами на об'єктах розробляються, вивішуються та відпрацьовуються спеціальні плани евакуації.

НАПБ А.01.001-2014 «Правила пожежної безпеки в Україні» вимагають вивішувати план евакуації при пожежі «на видимих місцях» без додаткової конкретизації, віддаючи прийняття цього рішення «на відкуп» посадовим особам об'єкта. Нагадаємо, що серед них, у повній відповідності до НАПБ А.01.001-2014, мають бути особи, відповідальні за пожежну безпеку (одна або декілька, залежно від виду, особливостей і «масштабів» об'єкта).

Складають плани евакуації відповідальні за пожежну безпеку, зазначаючи на них шляхи евакуації, евакуаційні та аварійні виходи, правила поведінки у надзвичайних ситуаціях, а також порядок і послідовність дій у разі їх виникнення. На плані евакуації вказують місця розташування первинних засобів пожежогасіння, ручних пожежних сповіщувачів, а також телефонних апаратів і, звичайно ж, номери, за якими потрібно телефонувати у разі виникнення пожежі. Затверджує плани евакуації керівник об'єкта.

Еталонних планів евакуації не існує, та це й не дивно, адже всі об'єкти унікальні. І що далі віддаляються часи, коли левову частку будинків і споруд зводили за так званими типовими проектами, що складнішими стають архітектурно-планувальні рішення, то різноманітнішими стають умови задач щодо складання планів евакуації з них.

Найпростіше, що спадає на думку необізнаної особи – це просто «намалювати» схеми руху людей з усіх приміщень у напрямку евакуаційних виходів. Часто так і буває, оскільки далеко не кожен власник чи керівник знайде і зможе втримувати достатньо обізнаного фахівця відповідного профілю. Але насправді все далеко не так просто, адже існують

вимоги нормативних документів, до того ж, вміння «читати» тривимірні креслення та інтуїція (не кажучи вже про знання і досвід) – це першочергові складники успіху.

ДБН В.1.1-7-2002 «Пожежна безпека об'єктів будівництва. Загальні вимоги» містить ряд вимог щодо того, де мають проходити і якими повинні бути евакуаційні шляхи і виходи. Цей основоположний документ містить ряд заборон щодо їх «прокладання». Він фігурально висловлюючись, написано кров'ю, ігнорувати його вимоги неможна аж ніяк.

Окрім цього документа існують численні будівельні норми на об'єкти різного призначення (громадські будинки, об'єкти торгівлі, спортивні споруди, заклади дозвілля тощо), які конкретизують вимоги щодо організації евакуації у випадку пожежі з урахуванням специфіки таких об'єктів.

Слід зазначити що значна частка новобудов (будинки, споруди) у теперішній час будуються з численними відхиленнями від будівельних норм.

Аби їх «узаконити», для кожного об'єкта будівництва розробляють Концепцію забезпечення пожежної безпеки, що містить, окрім усього іншого, вимоги щодо організації та забезпечення безпечної евакуації у разі пожежі.

Цей документ охоплює багато питань і підлягає погодженню з уповноваженими органами державної влади. Але саме тут і можуть бути численні «підводні камені», оминати які може бути складно навіть доволі досвідченому фахівцеві.

Нікому не хотілося б стати винним у загибелі чи травмуванні людини або її отруєнні токсичними продуктами згоряння. Тому у невеликих і приватних компаніях план евакуації замовляють в спеціалізованій організації. Фахівці вивчають об'єкт і документацію, після чого в професійних програмах створять документацію в точній відповідності з усіма діючими стандартами. Відповідальному за пожежну безпеку залишиться тільки вивчити вимоги до документу та перевірити правильність складання плану евакуації.

Інший шлях складання плану евакуації при пожежі - фахівці, яких «обрадували» призначенням в якості відповідальних за пожежну безпеку шукають в Інтернеті «еталонну документацію», трохи редагують під особливості будівлі - і все, готово.

Створювати план евакуації при пожежі повинна людина, що глибоко знає державні норми, що стосується пожежної безпеки. Відповідальний керівник (власник) завжди буде мати у своєму штаті добре навченого профільного фахівця, який знає вимоги будівельних норм, Правил пожежної безпеки інших нормативно-правових актів та вміє застосовувати їх належним чином до кожного конкретного об'єкта та його частин. Це зовсім не просто.

Складання плану евакуації при пожежі. План евакуації складається з двох частин: графічної (малюнок) і текстової (пояснення до плану). Якщо будівля багатопверхова, план евакуації складається для кожного поверху. Приміщення нумеруються і в першу чергу позначаються стрілками шляхи евакуації людей, двері показують відчиненими.

У текстовій частині вказують:

- а) організацію системи оповіщення людей про пожежу (з якими необхідно ознайомити всіх працівників);
- б) порядок та послідовність евакуації;
- в) обов'язки відповідальних осіб за евакуацію;
- г) можливість використання спеціального обладнання, а також різної техніки та інженерних систем (автоматичних систем пожежогасіння, внутрішнього телефонного зв'язку, радіостанцій тощо) для організації евакуації та її успішного проведення.

У графічній частині викреслюються:

- а) плани будівлі (контури приміщень, коридорів, сходових маршів), які не повинні захаращуватися другорядними деталями.

- б) складається схема евакуації людей. Показуються:

- основні рекомендовані шляхи евакуації - суцільними зеленими стрілками;

- запасні шляхи евакуації - пунктирними зеленими стрілками.

- розміщення вогнегасників, пожежних кранів, телефонів, місць включення систем пожежної автоматики і ін. - умовними знаками.

Для поліпшення умов просторової орієнтації під час розроблення індивідуальних планів евакуації слід використовувати знак «Ви перебуваєте тут».

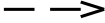

Вимоги до проектування та графічного зображення планів евакуації подані у ДСТУ ISO 23601:2019 «Ідентифікація безпеки. Знаки на планах евакуації», затвердженому 24.06.2019. Цей стандарт встановлює принципи проектування планів евакуації, які містять інформацію, що відноситься до пожежної безпеки, рятування, евакуації і порятунку осіб, які перебувають у будівлі.

Згідно ДСТУ ISO 23601:2019 «Ідентифікація безпеки. Знаки на планах евакуації» уживаються важливі для забезпечення безпеки, здоров'я та життя працівників терміни в таких значеннях:

- *план евакуації* - план, з яким ознайомлено осіб, які перебувають на об'єкті, на якому зображено необхідні елементи для порятунку та на якому може бути відображено інформацію, потрібну для евакуації, рятування та першого оперативного реагування;

- *евакуаційний маршрут* - визначений маршрут до безпечного місця;

- *інструкція про порядок дій під час пожежі* - вказівки для осіб, які перебувають на об'єкті під час пожежі.

№ з/п	Найменування	Символ
1	Переносний вогнегасник	
2	Переносний водяний вогнегасник	
3	Переносний порошковий вогнегасник	
4	Переносний вуглекислотний вогнегасник	
5	Пересувний ВС-вогнегасник	
6	Телефон	
7	Ручний пожежний сповіщувач	
8	Кран пожежний	
9	Головний евакуаційний шлях	
10	Запасний евакуаційний шлях	
11	Основний вихід	
12	Запасний вихід	
13	Знак просторової орієнтації «Ви перебуваєте тут»	

Символи слід наносити так, щоб їх було чітко видно. Лінії, що вказують на шляхи евакуації, треба проводити з приміщення до виходу в безпечне місце або безпосередньо назовні.

При відпрацюванні плану евакуації, евакуація вважається проведеною вдало, якщо працівники підприємства в достатньо короткий проміжок часу організовано, без паніки та скупчень залишили приміщення і зібралися в установленому місці.

Інструкція про порядок дій під час пожежі. Інструкція передбачає основні дії персоналу щодо евакуації людей при пожежі на об'єктах, в цехах, виробничих ділянках, адміністративних будівлях тощо. Є доповненням до

схематичних планів евакуації персоналу при пожежі на підприємстві. Призначена для організації безпечної та швидкої евакуації персоналу з будівлі підприємства в разі пожежі.

У разі зміни планування або функціонального призначення будинків (приміщень, споруд), технології виробництва, штатного розкладу персоналу плани евакуації та інструкції мають бути відкориговані.

200*300

5. Відповідальні за пожежну безпеку на підприємстві

Пожежна безпека - це один із ключових елементів системи охорони праці. Забезпечити неухильне дотримання працівниками вимог протипожежної безпеки - обов'язок роботодавця. У законодавстві не встановлено, хто саме має відповідати за пожежну безпеку на підприємстві. Іноді роботодавці, користуючись цією лакуною, покладають обов'язки щодо організації пожежної безпеки на фахівців з охорони праці. Однак так чинити неправильно.

Нормативною основою цього питання є Кодекс цивільного захисту України (розділ № 13, частина № 3 стаття № 55) та Правила пожежної безпеки України (наказ МВС України від 30.12.2014 № 1417). Згідно цих нормативно-правових актів керівник (власник) підприємства несе повну адміністративну та

кримінальну відповідальність за своєчасне і правильне введення і підтримання протипожежного режиму та забезпечення пожежної безпеки на підприємстві.

Зокрема, він має:

- проводити навчання працівників з питань цивільного захисту, зокрема правилам техногенної та пожежної безпеки;

- розробляти заходи щодо забезпечення пожежної безпеки, впроваджувати досягнення науки і техніки, позитивного досвіду із зазначеного питання;

- розробляти і затверджувати інструкції та видавати накази питань пожежної безпеки, здійснювати постійний контроль за їх виконанням;

- забезпечувати виконання вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки, а також виконання вимог приписів, постанов та розпоряджень центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки;

- утримувати у справному стані засоби цивільного та протипожежного захисту, не допускати, щоб їх використовували не за призначенням;

- вживати заходів для впровадження автоматичних засобів виявлення та гасіння пожеж і використання для цієї мети виробничої автоматики;

- своєчасно інформувати відповідні органи та підрозділи цивільного захисту про несправність протипожежної техніки, систем протипожежного захисту, водопостачання, а також про закриття доріг і проїздів на відповідній території.

Керівник підприємства зобов'язаний видати спеціальні накази, затвердити положення, порядки та інші акти, в яких потрібно врегулювати всі питання, пов'язані зі встановленням протипожежного режиму на підприємстві.

У Правилах пожежної безпеки України (пункт № 2 розділ II) зазначено, що керівник підприємства повинен визначити обов'язки посадових осіб щодо забезпечення пожежної безпеки, призначити відповідальних за пожежну безпеку окремих

будівель, споруд, приміщень, діляниць, технологічного та інженерного устаткування, а також за утримання й експлуатацію засобів протипожежного захисту.

Таким чином, Законодавство передбачає призначення на посаду відповідальної особи за протипожежну безпеку в цілому по підприємству та призначення відповідальних осіб окремо за кожен із зазначених вище об'єктів підприємства.

Однак Правила пожежної безпеки України не визначають, хто саме має відповідати за пожежну безпеку на підприємстві. Вони зазначають лише про обов'язок керівника призначити таку особу та про необхідність закріпити цей обов'язок у локальних актах підприємства.

Призначення відповідального за пожежну безпеку.
Відповідальну за пожежну безпеку особу призначають наказом керівника з-поміж штатних працівників підприємства.

Перед початком виконання обов'язків відповідальна особа зобов'язана пройти профільне навчання та перевірку знань із питань забезпечення протипожежної безпеки. У подальшому, згідно з законодавством, відповідальний з пожежної безпеки підлягає обов'язковому проходженню навчання у навчальному центрі не рідше ніж один раз на три роки.

Щоб ефективно виконати свої обов'язки, відповідальна особа повинна знати:

- вимоги державних нормативних актів з пожежної, техногенної безпеки, цивільного захисту щодо приміщень, площ, обладнання, за які вона відповідає;
- порядок виклику пожежної допомоги, інших аварійно-рятувальних служб;
- якими мають бути дії у разі пожежі, інших надзвичайних ситуацій;
- як розробляти необхідні документи з організації та забезпечення пожежної безпеки, проводити інструктажі, навчання працівників;
- вміти взаємодіяти з органами контролю.

Призначений співробітник приступає до виконання своїх обов'язків на підставі наказу по підприємству. Відповідальну особу в обов'язковому порядку знайомлять з цим документом, який він запевняє своїм підписом. У кожному з окремих охороняємих приміщень повинна бути розташована інформаційна бирка з прізвищем, ім'ям, по батькові та номером контактної телефону особи, відповідальної за протипожежну безпеку.

Чинними нормами і законодавчими актами України не передбачений точний список вимог, що висувуються до відповідальної особи - вік, гендерна приналежність та інші фактори значення не мають. Найчастіше керівники (власники) підприємств висувують на цю посаду висококваліфікованого фахівця з вищою або середньою технічною професійною освітою, що має безперервний стаж роботи в галузі діяльності підприємства не менше ніж три роки. Крім того, бажано, щоб здобувач мав мінімальний досвід діяльності в сфері пожежної безпеки, деякі технічні вміння та навички.

Обов'язки відповідального за пожежну безпеку. Обов'язки щодо забезпечення пожежної безпеки, утримання та експлуатації засобів протипожежного захисту передбачаються у посадових інструкціях, обов'язках, положеннях про підрозділ.

З урахуванням особливостей виробничої діяльності підприємства та присвоєного їй класу пожежної небезпеки відповідальна особа повинна:

- розробити програму та періодичність організації протипожежних заходів;
- ініціювати проведення навчальних курсів з питань протипожежної безпеки та подальшу перевірку теоретичних знань і практичних вмінь робітників;
- забезпечити проведення спеціального навчання за програмою пожежно-технічного мінімуму для осіб, зайнятих на вогневих роботах (наприклад, електрогазозварювальників, слюсарів);

- закупити та обладнати виробничі приміщення належною кількістю засобів колективного та індивідуального захисту;
- перевіряти порядок зберігання пожежонебезпечних речовин та матеріалів, що використовуються у виробництві;
- заздалегідь скласти і затвердити плани дій працівників у разі виникнення пожежі та довести ці плани до відома працівників;
- визначити обов'язки посадових осіб і персоналу щодо забезпечення пожежної безпеки;
- реалізувати загальний нагляд за дотриманням працівниками підприємства вимог протипожежної безпеки;
- забезпечити організацію і виконання робіт зі встановлення і обладнання місць для куріння, екстреного від'єднання об'єкта від електроенергії у разі виникнення пожежі;
- визначити основні види, кількість, розміщення і порядок обслуговування систем протипожежного захисту, засобів зв'язку та оповіщення про пожежу, первинних засобів пожежогасіння тощо.

Завдання на самопідготовку:

1. Забезпечення пожежної безпеки на підприємстві.
2. Основні напрямки забезпечення пожежної безпеки.
3. Обов'язки керівника щодо забезпечення пожежної безпеки на підприємствах.
4. Процедура проведення розслідування нещасних випадків.
5. Складові протипожежного режиму на підприємстві.
6. Розробка інструкцій про заходи пожежної безпеки на підприємстві.
7. Види інструкцій про заходи пожежної безпеки підприємства.
8. Загальнооб'єктова інструкція про заходи пожежної безпеки на підприємстві.
9. Інструкції для службових приміщень, окремих цехів, виробничих дільниць, лабораторій.

10. Інструкції про проведення пожежонебезпечних видів робіт, експлуатацію технологічних установок, обладнання.
11. Інструкції для працівників охорони (вартових, охоронців, вахтерів, сторожів).
12. Розроблення планів (схем) евакуації людей на випадок пожежі.
13. Евакуація людей на випадок пожежі.
14. Складання плану евакуації при пожежі.
15. Вимоги до проєктування та графічного зображення планів евакуації.
16. Інструкція про порядок дій під час пожежі.
17. Обов'язки посадових осіб щодо забезпечення пожежної безпеки.
18. Призначення відповідального за пожежну безпеку на підприємстві.
19. Обов'язки відповідального за пожежну безпеку.

Тести для самоконтролю:

1. Які витрати підприємства є обов'язковими щодо забезпечення пожежної безпеки на підприємстві?
  1. На переоснащення та удосконалення обладнання підприємства.
  2. На проведення технічного обслуговування технологічних систем.
  3. На впровадження заходів з охорони праці, пожежної безпеки.
  4. Всі заходи, які перераховані вище є обов'язковими.
  5. Всі заходи, які перераховані вище є не обов'язковими.
2. Який нормативно-правовий акт регламентує відносини, пов'язані із захистом від пожеж суб'єктів господарювання?
  1. Закон України «Про охорону праці».
  2. Кодекс цивільного захисту України.
  3. Закон України «Про пожежну безпеку».
  4. Кодекс законів про працю.
3. Що не входить до заходів протипожежного режиму на підприємстві?
  1. Порядок проведення тимчасових пожежонебезпечних робіт.
  2. Правила проїзду та стоянки транспортних засобів.

3. Установка у приміщеннях системи протипожежного захисту.
4. Послідовність евакуації людей та матеріальних цінностей.
5. Порядок дій у разі виникнення пожежі.

4. У якій інструкції вказується категорія приміщення з вибухопожежної та пожежної небезпеки?

1. Інструкції для службових приміщень, окремих цехів, виробничих дільниць, лабораторій.
2. Інструкції про проведення пожежонебезпечних видів робіт, експлуатацію технологічних установок, обладнання.
3. Інструкції для працівників охорони (вартових, охоронців, вахтерів, сторожів).
4. Загальнооб'єктовій інструкції про заходи пожежної безпеки на підприємстві.
5. Спеціальній інструкції щодо дій у разі пожежі.

5. Що не вказується у графічній частині плану евакуації на випадок пожежі?

1. Шляхи евакуації.
2. Місця розташування первинних засобів пожежогасіння.
3. Робочі місця працівників.
4. Місця розташування ручних пожежних сповіщувачів.
5. Місця розташування телефонних апаратів.

6. Яким нормативно-правовим актом врегульовано питання щодо визначення повноважень центрального органу виконавчої влади, який здійснює нагляд у сфері пожежної безпеки, в тому числі і порядок видачі ним приписів, постанов і розпоряджень?

1. Законом України «Про охорону праці».
2. НАПБ А.01.001-2014 «Правила пожежної безпеки в Україні».
3. ДБН В.1.1-7-2002 «Пожежна безпека об'єктів будівництва. Загальні вимоги».
4. Кодексом цивільного захисту України.

7. На об'єктах де існує потенційна загроза виникнення пожежі, для встановлення належного протипожежного режиму, мають бути розроблені:

1. Накази та розпорядження щодо діяльності посадових осіб в особливий період.

2. Інструкції щодо евакуації майна у разі виникнення пожежі на одному з об'єктів підприємства.

3. Розпорядження та правила щодо гасіння пожежі добровільними пожежними формуваннями підприємства.

4. Накази, розпорядження, інструкції щодо переоснащення та удосконалення обладнання підприємства для зниження пожежної небезпеки.

5. Відповідні інструкції про заходи пожежної безпеки.

8. Який документ є доповненням до схематичних планів евакуації персоналу при пожежі на підприємстві?

1. Інструкції для службових приміщень, окремих цехів, виробничих дільниць, лабораторій.

2. Інструкція про порядок дій під час пожежі.

3. Інструкції для працівників охорони (вартових, охоронців, вахтерів, сторожів тощо).

4. Спеціальні інструкції щодо дій у разі пожежі.

9. У які терміни посадові особи підприємства проходять навчання та перевірку знань з пожежної безпеки?

1. Періодично (один раз на рік).

2. Періодично (один раз на три роки).

3. До початку виконання своїх обов'язків і періодично (один раз на рік).

4. До початку виконання своїх обов'язків і періодично (один раз на три роки).

5. До початку виконання своїх обов'язків і періодично (один раз на п'ять років).

10. Яким нормативно-правовим актом врегульовано питання щодо державного нагляду у сфері пожежної безпеки?

1. НАПБ А.01.001-2014 «Правила пожежної безпеки в Україні».

2. Законом України «Про охорону праці».

3. Кодексом цивільного захисту України.

4. Постановою КМУ № 564 «Порядок функціонування добровільної пожежної охорони».

11. Для якої категорії осіб Правила пожежної безпеки в Україні не є обов'язковими для виконання?

1. Органами виконавчої влади.

2. Громадянами України.
3. Іноземцями, які перебувають в Україні на законних підставах.
4. Для всіх вище перерахованих осіб Правила пожежної безпеки в Україні є обов'язковими.

12. Який нормативно-правовий акт визначає повноваження органів державної влади, пов'язаних із захистом від пожеж суб'єктів господарювання?

1. Закон України «Про охорону праці».
2. Кодекс цивільного захисту України.
3. Закон України «Про пожежну безпеку».
4. Кодекс законів про працю.

13. Що не входить до заходів протипожежного режиму на підприємстві?

1. Порядок прибирання горючого пилу й відходів.
2. Порядок зберігання промасленого спецодягу та ганчір'я.
3. Установка у приміщеннях системи протидимного захисту та вентиляції повітря.
4. Місця для зберігання і допустиму кількість сировини, напівфабрикатів та готової продукції, що можуть одночасно знаходитися у приміщеннях і на території.
5. Порядок очищення елементів вентиляційних систем від горючих відкладень.

14. У якій інструкції не вказується порядок евакуації людей та матеріальних цінностей?

1. Інструкції про проведення пожежонебезпечних видів робіт, експлуатацію технологічних установок, обладнання.
2. Інструкції для працівників охорони (вартових, охоронців, вахтерів, сторожів).
3. Загальнооб'єктовій інструкції про заходи пожежної безпеки на підприємстві.
4. Інструкції для службових приміщень, окремих цехів, виробничих дільниць, лабораторій.
5. Спеціальній інструкції щодо дій у разі пожежі.

15. Що визначає цей знак , який розміщується у графічній частині плану евакуації на випадок пожежі?

1. Знак ручного пожежного сповіщувача.

2. Знак переносного вогнегасника.
3. Знак просторової орієнтації «Ви перебуваєте тут».
4. Знак телефону.
5. Знак пожежного крану.

16. Яким нормативно-правовим актом врегульовано питання щодо визначення видів пожежної охорони та встановлення завдань охоронним службам?

1. Законом України «Про охорону праці».
2. НАПБ А.01.001-2014 «Правила пожежної безпеки в Україні».
3. ДБН В.1.1-7-2002 «Пожежна безпека об'єктів будівництва.

Загальні вимоги».

4. Кодексом цивільного захисту України.
5. Акт за формою Н-5, акт за формою НТ.

17. При яких умовах вносяться зміни або опрацьовуються інструкції про заходи пожежної безпеки на підприємстві?

1. У зв'язку з порушенням правил пожежної безпеки та вимог інструкції посадовими особами та працівників підприємства.

2. При виникненні пожежі.

3. При оснащенні об'єктів підприємства засобами контролю та спостереження.

4. При виявленні органами державного контролю на підприємстві невідповідностей та порушень вимог Правил пожежної безпеки.

5. У зв'язку зі змінами в організації виробництва.

18. Який нормативно-правовий акт визначає повноваження органів місцевого самоврядування, пов'язаних із захистом від пожеж суб'єктів господарювання?

1. Закон України «Про охорону праці».
2. Кодекс цивільного захисту України.
3. Закон України «Про пожежну безпеку».
4. Кодекс законів про працю.

19. Яка особа підприємства складає плани евакуації на випадок пожежі?

1. Посадова особа підприємства в обов'язки якої входить контроль за пожежною безпекою на підприємстві.

2. Спеціаліст служби охорони праці.

3. Керівник підрозділу підприємства.

4. Відповідальні за пожежну безпеку.

5. Керівник підприємства.

20. У тексті інструкцій про заходи пожежної безпеки підприємства дозволяється:

1. Вживати скорочення слів.

2. Вживати довільні словосполучення, звороти розмовної мови.

3. Ілюстрації графічним матеріалом (рисунок, схеми тощо).

4. Іншомовні слова та терміни за наявності рівнозначних слів і термінів в українській мові.

5. Використовувати для визначення одного й того ж поняття різні науково-технічні терміни.

Інформаційні джерела:

1. Про охорону праці : Закон України № 2694-ХІІ від 14 жовтня 1992 р. ; станом на 01 жовтня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>

2. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 р. № 322-VIII : станом на 24 грудня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

3. Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 30.12.2014 р. № 1417 : станом на 7 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-15#Text>.

4. ДСТУ EN ISO 7010:2019. Графічні символи. Кольори та знаки безпеки. Зареєстровані знаки безпеки (EN ISO 7010:2012; A1:2014; A2:2014; A3:2014; A4:2014; A5:2015; A6:2016; A7:2017, IDT; ISO 7010:2011; Amd 1:2012; Amd 2:2012; Amd 3:2012; Amd 4:2013; Amd 5:2014; Amd 6:2014; Amd 7:2016, IDT). На заміну ДСТУ ISO 7010:2009; ДСТУ ISO 6309:2007 ; чинний від 2020-07-01. Вид. офіц. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2020. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=83263.

5. Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2013 р. № 444 : станом на 18 лют.

2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/444-2013-п#Text>.

6. ДСТУ 2272:2006. Пожежна безпека. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2272-93 ; чинний від 2007-07-01. Вид. офіц. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2007. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=29684.

7. ДСТУ Б В.1.1-36:2016. Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою. На заміну НАПБ Б.03.002-2007 ; чинний від 2017-01-01. Вид. офіц. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2017. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=65419.

8. ДСТУ ISO 23601:2019. Ідентифікація безпечності. Знаки на планах евакуації (ISO 23601:2009, IDT). Чинний від 2020-07-01. Вид. офіц. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2020. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=83262.

9. Курепін В. М. Планування та фінансування заходів з охорони праці на підприємстві. *Обліково-аналітичне і фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: національні, глобалізаційні, євроінтеграційні аспекти* : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Миколаїв, 16-17 листопада 2022 р.). Миколаїв : МНАУ, 2022. – С. 45 – 49. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/11955>.

10. Курепін В. М. Основи охорони праці : навчальний посібник. Миколаїв : МНАУ, 2022. 347 с. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/12462>

11. Курепін В. М., Марченко Д. Д., Курепін Д. В. Охорона праці в галузі : навчальний посібник. Миколаїв : МНАУ, 2023. 586 с. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/13157>

12. Оптимізація складів вогнезахисних композицій для текстильних матеріалів в системі гель кремнекислоти –

$(\text{NH}_4)_2\text{HPO}_4$ - $(\text{NH}_2)_2\text{CO}$ / О. Б. Скородумова, А. Я. Шаршанов, О. М. Чеботарьова та ін. *Проблеми надзвичайних ситуацій = Problems of Emergency Situations* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 19 травня 2023 року). Харків : Національний університет цивільного захисту України, 2023. С. 334-336. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/15785>.

13. Pospelov, B., Bezuhla, Y., Kozar, Y., Krainiukov, O., Chubko, L., Yashchenko, O., ... Kurepin, V. (2023). Features of the coefficient of variation of parameters of the gas environment in fire in the premises. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 6 (10 (126)), 58-64. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/16393>

Навчальне видання

Охорона праці в галузі

Змістовий модуль № 4.

«Пожежна безпека галузевих об'єктів»

Тема № 8.

«Основні заходи пожежної профілактики на об'єктах господарювання»

Укладач: **Курепін Вячеслав Миколайович**

Відповідальний за випуск: Д. Д. Марченко

Технічний редактор: В. С. Іваненко

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк. 16,2

Тираж 100 прим. Зам. № __

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.